

kategorioiden intersektiosta antiikin uskonnollisessa todellisuudessa, osa taas ymmärtää itse intersektion sukupuolen ja uskonnon väliseksi ja tarkastelee sitä antiikin sosiaalisessa todellisuudessa. Molemmat katsantokannat avaavat mielenkiintoisia näköaloja, mutta edustavat väistämättä erilaista lähtökohtaa aihepiiriin.

Kirjan viisitoista tapaustutkimusta on ryhmitelty viiden eri otsikon alle. Ensimmäisen nimeksi on annettu "(de)konstruktio ja soveltaminen". Osion artikkelit osoittavat, kuinka uskontoon ei ole aikaisemmissa intersektioanalyysissä aina kiinnitetty riittävästi huomiota, ja niissä pohditaan keinoja, joilla purkaa niin sanottua episteemistä väkivaltaa eli itselle vieraan kulttuurin arvottamista oman kulttuurin lähtökohdista käsin. Huomio kohdistuu pääasiassa varhaiskristillisiin teksteihin. Valitut esimerkit osoittavat, kuinka monimuotoista sukupuoleen liittyvä opetus varhaiskristillisyydessä oli ja kuinka minkään uskonnon tai edes uskonnollisen alaryhmän ei pidä olettaa edustavan vain yhtä, pysyvää näkökantaa. Huomiota kiinnitetään myös siihen, kuinka nykyaikana uskontoja usein arvioidaan ja arvotetaan sen mukaan, miten ne suhtautuvat naisiin, eli kuinka naismyönteisiä tai -kielteisiä ne ovat. Samaa kuvio toistuu tutkimuksessa, jossa usein hereettisiksi leimattuja kristinuskon muotoja pidetään naismyönteisinä ja oletetaan, että näihin liikkeisiin kuului runsain joukoin naisia. Lähteiden tarkempi lukeminen kuitenkin osoittaa, että niiden mainitsemat "hereetikot" ovat useammin miehiä kuin naisia, ja naiset esitetään teksteissä pikemminkin viettelyn uhreina kuin aktiivisina toimijoina.

Toinen osio käsittelee kulttuurienvälisiä avioliittoja juutalaisissa, kristillisissä ja islamilaisissa lähteissä. Eri etnisten ryhmien väliset, kahden kulttuurin ja uskonnon liitot tarjoavat erityisen hedelmällisen lähtökohdan uskonnon ja sukupuolen

välisen suhteen tarkastelulle. Nämäkin artikkelit osoittavat, että suhde voidaan ymmärtää monin eri tavoin: "vieras" vaimo esitetään usein uhkana kultilliselle puhtaudelle ja porttina epäjumalien palvomiselle, mutta toisinuskova puoliso voidaan ymmärtää myös otollisena kohteena oman uskon levittämiseksi. Toisaalta aviollinen uskottomuus ja uskottomuus Jumalaa kohtaan yhdistetään metaforisella ja konkreettisella tasolla. Sukupuoli, uskontopolitiikka ja moraali ovat monissa antiikin lähteissä kietoutuneet tiiviisti yhteen, kuten kolmannen osion artikkelit osoittavat. Niin Filon Aleksandrialainen, roomalainen Valerius Maximus kuin apostoli Paavali käyttävät naisiin ja heidän käyttäytymiseen liittyviä rooliodotuksia oman ryhmänsä identiteetin rakentamiseen ja sen asemoimiseen poliittisessa diskurssissa.

Neljännessä osiossa huomio kohdistuu orjattariin varhaisessa juutalaisuudessa ja kristinuskossa. Mikä ominaisuus oli heidän kohdallaan kaikkein dominoivin: olivatko he ensisijaisesti orjia, naisia vai uskonsisaria? Vaimojen ja orjattarien rooli oli osittain analoginen siksi, että kummatkin olivat alisteisessa suhteessa perheen miespuoliseen päähän, joka kontrolloi heidän seksuaalisuuttaan. Orjanaisten kohdalla selibaatti lienee ollut erittäin harvoin todellinen vaihtoehto, vaikka eräissä varhaiskristillisissä teksteissä seksuaalista pidättyvyyttä ylistetään jopa siinä määrin, että se asetetaan pelastuksen edellytykseksi. Kirjan viimeinen osio käsittelee maskuliinisuutta ja mieskysymyksiä Uudessa testamentissa. Omat käsittelynsä saavat Jeesuksen maskuliinisuus Markuksen evankeliumissa, itkevä Jeesus Luukkaan evankeliumissa sekä Apostolien tekojen etiopialainen eunukki.

Kirjan artikkelit osoittavat intersektionaalisen analyysin tärkeyden: on mahdotonta puhua yleistäen "antiikin naisista" tai "naisista kristinuskossa / juutalaisuudessa / islamis-

sa". Se, miten naiset elivät ja millaisia mahdollisuuksia heillä oli, riippuu monista muistakin tekijöistä kuin vain sukupuolesta. Yhtä yksinkertaistavaa on puhua "antiikin Roomasta" tai "varhaisesta kristinuskosta / juutalaisuudesta / kristinuskosta" – yksikään näistä uskonnollisista tai kulttuurisista traditioista ei ollut monoliitti vaan sai erilaisia ilmenemismuotoja eri paikoissa, eri kielialueilla ja eri vuosisatoina.

**OUTI LEHTIPUU
DOS., PIRKKALA**

**OVIDIU CREANGĂ &
PETER-BEN SMIT (ED.)
Biblical Masculinities
Foregrounded. Hebrew
Bible Monographs, 62.
Sheffield: Sheffield Phoenix
Press 2014. 318 s.**

Millaisia ilmenemismuotoja maskuliinisuus saa Raamatussa? Tämä on kiinnostava ja ajankohtainen tutkimusaihe, monestakin syystä.

Raamatun maailma on mieskeskeinen ja patriarkaallinen. Feministieksegeettien työn ansiosta tämä tiedostetaan nykyään yleisesti. Maskuliinisuuden tutkimus täydentää kuvaa tarkastelemalla, millaisista asioista Raamatun miesten – ja Jumalan, toisinaan myös naisten – miehisyyden rakentui ja miten sitä ylläpidettiin. Mitkä asiat tekivät miehen?

Maskuliinisuus näytteli antiikin kulttuureissa keskeistä ja toisaalta haavoittuvaa roolia. Miehisyyden oli täysikasvuisen ihmisyyden tunnusmerkki, jonka mitat miehen oli alati esiintymisellään täytettävä. Naismaiseksi miellettyä pehmeyttä, passiivisuutta ja itsehillinnän puutetta tuli karttaa. Ne paljastivat, milloin Luonto oli jakanut lahjojaan kitsaasti, eikä sellaiselle ollut sijaa sosiaalisen hierarkian yläpäässä.

Raamatun kirjoituksista voi hahmottaa erilaisia vastauksia miehenä

olemisen haasteeseen. Jotkut niistä mukautuivat vallitseviin odotuksiin, toiset tuottivat vaihtoehtoisia maskuliinisuuden ilmaisutapoja. Jotkut irrottautuivat valtavirrasta ja asettuivat vapaaehtoisesti marginaaliin, vastakulttuuriksi. Samalla ne vaikuttivat länsimaisten miesihanteiden kehitykseen.

Vaikutus jatkuu edelleen. Jos maskuliinisuuden normi oli antiikin kulttuurien kantava rakenne, siitä on nyt tullut modernien kulttuuritaisteluiden vedenjakaja. Suhtautuminen naisten ja homoseksuaalien eli normatiivisesta heteromaskuliinisuudesta poikkeavien ryhmien asemaan on merkittävä yhteiskunnallisen kehityksen ilmapuntari. Konservatiivikristittyjen parissa perinteisiä sukupuolinormeja perustellaan Raamatun arvovallalla: miehen olemus ja valta-asema perustuvat pyhissä kirjoituksissa ilmaistuun Jumalan tahtoon.

Samalla länsimaisen uskonnollisuuden on väitetty naisistuneen. Uskonnontutkimuksessa puhutaan femininisaatioteesistä. Sen mukaan uskonto on naisille tyypillisempää kuin miehille, tyypillinen uskova on yhä useammin nainen ja uskonnollisuuden muodot ja sisällöt ovat aiempaa feminiinisempiä. Vastareaktionä on 1800-luvulta alkaen syntynyt kristillisiä miesliikkeitä, jotka peräänkuuluttavat reipasta ulkoilmakristillisyyttä ja miesten johtajuutta perheessä, kirkossa ja yhteiskunnassa.

Maskuliinisuuden tutkimus on siis ajankohtaista ja kiinnostavaa sekä Raamatun syntyhistorian että sen vastaanoton tutkimuksen kannalta. Aiheesta on kuitenkin kirjoitettu vähän. Uuden testamentin tutkimuksessa uraa ovat uurtaneet Stephen D. Mooren ja Janice Capel Andersonin toimittama *New Testament Masculinities* (2003) ja Colleen Conwayn *Behold the Man: Jesus and Greco-Roman Masculinity* (2008). Vanhan testamentin näkökulmasta aiheesta on esitelty Ovidiu Creangän toimittamassa kokoelmassa *Men and Masculinity in the Hebrew Bible and Beyond*

(2010). Björn Krondorferin kokoama *Men and Masculinities in Christianity and Judaism: A Critical Reader* (2009) on hyödyllinen antologia, joka kattaa laajan kirjon kriittistä mies- ja maskuliinisuuden tutkimusta ja miesteologiaa. Lisäksi maskuliinisuuteen liittyviä kysymyksiä on käsitelty Raamattua ja sukupuolen tutkimusta laajemmin tarkastelevisissa tutkimuksissa, kuten Martti Nissisen tuotannossa.

Nyt tarjontaa täydentää Creangän yhdessä Peter-Ben Smitin kanssa toimittama *Biblical Masculinities Foregrounded*. Kokoelma käsittää kymmenen artikkelia sekä Nissisen ja Krondorferin kommenttipuheenvuorot. Edustettuina ovat Heprealainen Raamattu, Uusi testamentti ja kaanonien ulkopuolinen kirjallisuus. Alan Hooker kirjoittaa Jahven kunnian (*kabod*) fallisesta, maskuliinista voimaa ja haluttavuutta representoivasta luonteesta Toisessa Mooseksen kirjassa ja Hesekielin profetioissa. Milena Kirova valottaa vanhatestamentillisten maskuliinisuusihteiden moninaisuutta tarkastelemalla, miten kyky itkeä oikein ilmentää poikkeuksellista maskuliinisuuden lahjaa Toorassa ja deuteronomistisessa historiateoksessa. Marcel V. Mäcelarun mukaan Ensimmäisen Samuelin kirjan kertomus kuvaa Saulin paitsi epäonnistuneena kuninkaana myös epäonnistuneena miehenä, kun taas Stuart Macwilliamin mukaan kuningatar Ataljasta tehdään Toisessa kuningasten kirjassa varoittava esimerkki maskuliinisesta naisesta, joka kapinoi sukupuolinormeja vastaan. Hilary Lipka osoittaa, miten Sanalaskujen kirjassa terävä pää peittoaa fyysisen voiman ja tarjoaa näin vaihtoehdon perinteiselle hegemoniselle maskuliinisuudelle.

Uuden testamentin osuuden avaa Hans-Ulrich Weidemannin arvio Matteuksen evankeliumin Vuorisaaarnasta. Jeesuksen puhe on miehenmittaisen esiintymisen ohjekirja miehille, ja itsehillintä ja aloitekyky välineitä siinä onnistumiseen. Näine

eväineen Jeesus (tai Matteus) ei ollut yksin antiikin moraaliopettajien joukossa. Toisaalta Susanna Asikaisen mukaan Jeesuksen opetus esikuvallisuudesta (Matt. 19:12) rohkaisi kristittyjä miehiä suostumaan vapaaehtoisesti hegemonisesta maskuliinisuudesta poikkeavaan alisteiseen maskuliinisuuteen. Justin Glessner hahmottelee kolme tuokiokuvaa Jeesuksen kasvatti-isästä arjen miehisyyden peilinä. Luukkaan, Matteuksen ja Jaakobin protoevankeliumin erilaisia Joosef-kuvia yhdistävät maskuliinisuuden väistämätön epävakaus ja roomalaismiehityksen valtarakenteiden yhtäaikainen jäljittely ja kyseenalaistaminen. Karin B. Neutelin ja Matthew R. Andersonin artikkelissa ympärileikkaus avaa näköalan maskuliinisuuden ja miesruumiin ennalta määrittymättömään suhteeseen. Vaikka Filon ja hänen ei-juutalaiset aikalaisensa olivat sisäistäneet saman maskulinistisen ideologian, he mielsivät ympärileikkauksen toisistaan poikkeavilla tavoilla. Sen sijaan Paavalin aiheita koskeva argumentaatio näyttää johtavan sisäisesti jännitteiseen näkemykseen maskuliinisuudesta. Peter-Ben Smit muistuttaa, että mieheys saatettiin nähdä myös naiselle mahdollisena ja tavoiteltavana päämääränä. *Teklan tekojen* nimihenkilön esimerkki rohkaisi maskuliinisuuden puutteesta kärsiviä miehiä ja naisia hankkiutumaan tosi miehiksi ruumiin askeesiin ja Jumalan armon avulla.

Nissisen ja Krondorferin loppuarviot nousevat kokoelmassa tärkeään rooliin. Ne keräävät yhteen punaisia lankoja, joita lukijan ei muuten olisi vaivatonta hahmottaa. Kirjan kokonaisuus on näet melko kevyesti toimitettu. Artikkelien pituus, tyyli ja muoto vaihtelevat, eikä aineiston valintaa voi pitää sen paremmin kattavana kuin systemaattisena. Kirjoittajat kommentoivat samoja maskuliinisuuden teorian kysymyksiä, kuten R. Connellin hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen soveltuvuutta Raamatun tutkimukseen,

toisteisesti ja toisistaan riippumatta. Kieli ja käsittelytapa edellyttävät lukijalta runsaasti eksegeettistä ja teoreettista lukeneisuutta. Kuten Krondorfer toteaa, tämä on sääli, sillä aihe ansaitsisi laajemman yleisön huomion. Toimitustyön ohuutta korostavat viimeistelemätön typografia (esimerkiksi yhdysmerkkien käyttö väliviivan paikalla), alkukielten epä johdonmukainen translitterointi sekä huokea paperilaatu ja kannen ulkoasu.

Nissisen huomioidut kokonaisuudesta ovat lempeitä, Krondorferin kriittisempiä. Todettuaan, ettei teoreettinen yhtenäisyys tainnut olla teoksen toimittajien tavoitteena, Nissinen arvioi kokonaiskuvan kuitenkin koherentiksi. Kirjoittajat ymmärtävät maskuliinisuuden raamatulliset ilmenemismuodot sosiaalisesti ja kirjallisesti rakentuneiksi, suhteellisiksi, monimuotoisiksi, muuttuviksi ja haavoittuviksi. Kuva Raamatun maskuliinisuudesta on sävykäs ja monipuolinen ja suhteellistaa siten hegemoniseen maskuliinisuuden malliin nojaavat yksinkertaistavat tulkinnat. Teorian käyttöön Nissinen suosittaa tervejärkistä pragmatismia. Maskuliinisuuden tutkimuksen ei soisi ghetoutuvan, vaan sen kysymyksenasettelut tulisi integroida Raamatun, muinaisen Lähi-idän ja myöhäisantiikin tutkimuksen kokonaisuuteen mahdollisimman kattavasti. Toiveeseen käytännönläheisyydestä on helppo yhtyä. Kulttuurintutkimus on merkitysten tutkimista ja parhaat työkalut ovat niitä, jotka hedelmällisimmin vastaavat aineiston ja tutkimusintressin kannalta mielekkäimpiin kysymyksiin.

Sekä Nissinen että Krondorfer tarttuvat David Clinesin esittämään haasteeseen, johon Creangäkin viittaa kokoelman johdannossa. Kommentissaan *Men and Masculinity in the Hebrew Bible and Beyond* -teokseen Clines suri eksegeettisen maskuliinisuustutkimuksen epäpoliittisuutta. Clinesin mukaan Raamatun markkinoima normatiivinen mas-

kuliinisuus on vahingollista ja väärin sekä naisia että miehiä kohtaan. Tämän osoittaminen on tutkijoiden moraalinen velvollisuus. Samaan tapaan Krondorfer kaipaa deskriptiivisen maskuliinisuuden tutkimuksen rinnalle kriittistä miestutkimusta, joka on tietoinen omasta tutkijapositionaan suhteessa mieserityisyyteen, ei arkaile Raamatun sisällön kriittistä arviointia ja pyrkii muuttamaan maailmaa etsimällä vastarinnan mahdollisuuksia ja vaihtoehtoisia tulevaisuudennäkymiä. Creangä on samaa mieltä: tutkijoiden tulee tarjota käyttökelpoisia maskuliinisuuden malleja, jotka ovat ihmisille hyväksi. Kokoelman kirjoittajia on kuitenkin vaikea kuvitella barrikaadeille – ja kenties heistä onkin eniten hyötyä kirjastossa. Ollakseen valtaa tietoa vaatii osaavat tuottajansa, ja juuri siinä tiedeyhteisö on korvaamaton. Siksi tutkimuksen karttumisen tieteellisesti korkeatasoisella kokoelmalla on tervetullutta, ja on ilahduttavaa, että suomalaistutkijat Asikainen ja Nissinen ovat antaneet siihen laadukkaan panoksen.

PETRI MERENLAHTI
TEOL. TRI., HELSINKI

ANNA REBECCA SOLEVÅG
Birth of Salvation: Gender and Class in Early Christian Childbearing Discourse. Biblical Interpretation Series 121. Leiden: Brill 2013. 287 s.

Uudessa testamentissa väitetään, että nainen pelastuu lapsia synnyttämällä. Kummallinen lausahdus 1. Timoteuksen kirjeessä 2:15 herättää monenlaisia kysymyksiä. Miksi kirjoittaja linkittää naisen roolin synnyttäjänä ja kristittyinä? Onko jokaisen naisen synnyttävä lapsia pelastuakseen? Miksi nainen pelastuisi eri tavoin kuin mies?

Stavangerissa tutkijana toimiva Anna Rebecca Solevåg lähtee tut-

kimuksessaan *Birth of Salvation* liikkeelle näistä kysymyksistä. Hän selvittää synnyttämisen ja pelastuksen kytköksiä kolmessa varhaiskristillisessä kirjoituksessa, joissa äitiys ja synnyttäminen liittyvät läheisesti naisen pelastumiseen. Pastoraalikirjeiden lisäksi tutkimuskohteina ovat *Andreaan teot* ja *Perpetuan ja Felicitaksen marttyyripassio*. Kun pastoraalikirjeet yhdistävät äitiyden ja pelastuksen, *Andreaan teoissa* naisen on valittava askeesi, ja *Perpetuan ja Felicitaksen marttyyripassiosta* marttyyrikuolema menee äitiyden edelle.

Näissä kirjoituksissa naisen pelastuminen liittyy hänen asemaansa paratiisikertomuksen Eevan seuraajana: niin kuin naisen lankeemus, myös hänen pelastuksensa kytkeytyy synnyttämiseen tai synnyttämättömyyteen. Temaattisista yhteyksistään huolimatta kirjoitukset ovat silti varsin erilaisia, myös syntypaikkansa, kielensä ja edustamansa kirjallisuudenlajin suhteen.

Vaikka naiseus, seksuaalisuus ja gender ovat tutkimuksen kantavia näkökulmia, Solevåg nostaa intersektionaalisessa analyysissään toiseksi näkökulmaksi yhteiskuntaluokan. Hän tarkastelee, millaisia yhteiskuntaluokkia edustavia naisia ja miehiä niissä kuvataan ja miten yhteiskuntaluokka vaikuttaa erityisesti orjia ja vapaita kohtaan suunnattuihin odotuksiin.

Vaikka lukija haluaisi siirtyä nopeasti lähdetekstien analyysiin, käydään kahdessa ensimmäisessä luvussa läpi tutkimushistoriaa sekä kreikkalais-roomalaisessa kirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä äitiydestä, raskaudesta ja imettämisestä. Lukija saa tiiviin katsauksen keskeiseen varhaiskristillisyyden ja antiikin naisia koskevaan tutkimukseen, ja samalla Solevåg asettaa oman työnsä sen tutkimuskontekstiin. Alkuluvut paljastavat, että kyseessä on väitöskirjan julkaistu versio.

Ensimmäisessä luvussa kartoitetaan feministisen ja gender-näkökulmien kehittymistä eksegetiikasa-